

ОТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ УПРАВЛЯВАЩИЯ ЕЛИТ В ПОЛША И ПРОФСЪЮЗА "СОЛИДАРНОСТ" (1980-1989)

Диана Велева

Създаването на Независимия самоуправляващ се професионален съюз "Солидарност" и неговата дейност през 80-те години на XX век представляват уникално за Източна Европа явление. Зародилият се извън Партията феномен (за разлика от реформите в Полша през октомври 1956 г., от унгарската революция през есента на 1956 г. и от "Пражката пролет" през 1968 г.), който не представлява политическо движение, тъй като се бори главно за създаване на гражданско общество и няма за цел да управлява страната, довежда до рухването на държавния социализъм в Полша.



Гданск по време на стачката през август 1980 г.

Проблемът за отношенията между полските управляващи и "Солидарност" през 80-те години на миналия век е отразен добре в историческата литература и продължава да предизвиква интерес. За изясняване на събитията особено внимание заслужават спомените на преките участници в тях.¹

Историческите изследвания могат да се обособят в две групи. Първата група изразява позицията на официалната историография в Източна Европа през първата половина на 80-те г. Според нея "Солидарност" е плод на западно

влияние и се стреми да подкопае основите на “социалистическия лагер”.²

Втората група обединява стойностните изследвания както в западната, така и в източноевропейската историческа литература.³ Според тези автори “Солидарност” се бори за създаването на гражданско общество в Полша и подчертават нейния либерално-демократичен характер.

От дистанцията на времето може да се каже, че възникналият като опозиция НСПС

“Солидарност” успява до голяма степен да постигне целта си - формирането на гражданско общество в страната. Като пряко следствие от този успех се явява намалялото доверие към управляващите, принудили се да признаят “Солидарност” за равнопоставен политически партньор и по-късно да ѝ предадат управлението на държавата, изпълнявайки волята на мнозинството.

В отношенията между полските партийни и

държавни ръководители и независимия профсъюз през разглеждания период могат да се обособят два етапа. Първият обхваща времето от избухването на стачките и създаването на “Солидарност” до въвеждането на военното положение (август 1980-13 декември 1981 г.), а вторият - годините на нелегално съществуване на профсъюза (13 декември 1981 - април 1989 г.).

Първият етап е особено важен от гледна точка на изграждането и утвърждаването на уникалната работническа организация. Именно тогава се залагат основните принципи във взаимоотношенията между двете страни.

Повод за поредния конфликт между управляващия елит в Полша и об-



Стачката в Гданската корабостроителница, август 1980 г.

ществото е необявеното повишение на цените на 1 юли 1980 г.⁴ Политиката на правителството да увеличава заплатите на протестиращите с цел стабилизиране на положението дава обратен резултат. Стачната вълна се разширява. Решаващо значение има обявената на 14 август 1980 г. окупационна стачка в Гданската корабостроителница, оглавена от стачен комитет начело с Лех Валенса. Въпреки постигнатия успех при преговорите с ръководството на корабостроителницата, работниците продължават да стачкуват в “знак на солидарност” с другите промишлени предприятия⁵. В резултат на това на 16 срещу 17 август 1980 г. се създава междузаводски стачен комитет (МСК).

Новото при тези протести е, че вместо обичайните форми - бунт, манифестации и кървави сблъсъци с милицията, се прибегва до окупирането на заводите, мините, цеховете. Това до голяма степен обуславя и реакцията на властите. Използването на сила не би било адекватна мярка срещу стачкуващите, макар сред военните да има привърженици на такова поведение⁶.

МСК изработва листа от 21 точки, първите от които засягат създаването на независими профсъюзи. По този начин се конкретизират неточно формулираните до този момент искания на стачкуващите колективи. Създаването на работническо представителство има и друго значение - засилва позициите на протестиращите както пред полската общественост, така и в международен аспект. Управляващите в страната са изправени пред проблема дали да започнат преговори с МСК, което би означавало неговото признаване и би поставило началото на приемането на исканията му. Известно време те избягват контакти с неговите представители, но се срещат със стачкуващи работници в различни предприятия.

През тези няколко дни партийните и държавни ръководители в Полша се убеждават, че ситуацията не е за подценяване, тъй като са изправени пред истински работнически протест. Надделяват привържениците на разрешаването на проблема единствено с политически средства. Предприети са и кадрови промени в централното ръководство. Заместник министър-председателят Ст. Пика е заменен от М. Ягелски, който на 22 август 1980 г. се среща в Гданск с представители на МСК. Това е преломният момент на стачката. И тъй като при преговорите с политиките е необходима стратегия, МСК създава група от съветници-експерти (Т. Мазовецки, Б. Геремек). Тези експерти правят анализ, за да покажат алтернативни решения и възможни опасности при отстояване на позициите. Те предлагат да се иска създаването на “*независими и самоуправляващи се*” профсъюзи, тъй като прилагателното в първоначалния вариант “*свободни*” би могло да блокира преговорите⁷.

Първият тур на преговорите с правителствената комисия започват на 23 август 1980 г. в корабостроителницата. Основните въпроси, които се обсъждат, са за изграждането на независими синдикати въз основа на ратифицираната от Полша Конвенция №87 на Международната организация на

труда; за гарантиране правото на стачка и сигурността на стачкуващите и подкрепящите ги лица; за гарантираната в Конституцията свобода на словото, печата, публикациите. Стачкуващите искат по-широк достъп до медиите, тъй като събитията в Гданск не се отразяват от средствата за информация⁸.

Тази първа част на преговорите разкрива умереността в исканията на работниците, базиращи се на действащи в страната законови документи. Тя протича при взаимно уважение и дава надежда за постигането на споразумение. Новата формула на протестиращите *“революция на колене”* с молитва и света литургия до момента им носи успех. Този път, за разлика от Декември 1970 г., представителите на правителството пристигат преди да се пролее кръв. М. Ягелски отстоява необходимостта от диалог със стачкуващите. Тази линия подкрепят и представителите на областното ръководство в Гданск - Т. Фишбах и Й. Колоджейски, които в кризисните ситуации поемат отговорността за конкретните решения.

По време на втория етап от преговорите обстановката е по-напрегната, тъй като вицепремиерът не среща особена подкрепа в своите среди за продължаване на диалога. Той обаче довежда започнатите разговори докрай и на 31 август 1980 г. заедно с Лех Валенса подписва споразумението, съдържащо 21 искания. Според това споразумение властите се съгласяват да се създадат независими профсъюзи, да бъдат освободени арестуваните десет дни преди това опозиционни дейци, да се увеличи заплащането, светата литургия да се предава по радиото и да се изпълнят много други искания на работниците⁹. Започва 16-месечната ера на *“Солидарност”*.

Гданските споразумения, както и другите договорености, подписани между 30 август и 3 септември със стачкуващите работници, създават за пръв път от 40 години възможност за самоорганизиране извън рамките на ПОРП. За ръководната сила в страната обаче ситуацията е необичайна. Международният отзвук, който предизвикват работническите въълнения и подписаните споразумения, изправят полските управляващи пред въпроса по какъв начин да стабилизират положението в държавата. Съветската реакция в най-голяма степен влияе върху решенията на партийните и държавни дейци във Варшава¹⁰. В отговор на сериозните критики от страна на Москва, че с подписването на Споразумението се легализира *“антисоциалистическата опозиция”* в страната, на пленум на ЦК на ПОРП от 5 срещу 6 септември 1980 г. първият ѝ секретар Е. Герек е заменен от Ст. Каня. Тази кадрова промяна не е от съществено значение за политиката, провеждана от управляващия елит по отношение на независимите профсъюзи. Те, от своя страна, се надяват да се превърнат в двигател на реформирането на системата. По този повод Адам Михник казва: *“Вярвам, че можем да организираме нашата независимост отвътре чрез едно добре уредено, рационално, заможно общество, което ще обогати Европа и света с нови ценности, свързани с толерантността и хуманизма - по този начин ние ще допринесем за независимостта и демокрацията”*¹¹.



За председател на НСПС “Солидарност” е избран Лех Валенса

Тактиката на властта спрямо новите синдикати е различна в отделните райони - на места не липсват прояви на нескрита враждебност¹², а другаде на сътрудничество.

Като защитна реакция срещу непоследователната правителствена политика, отделните профсъюзи се обединяват на 17 септември 1980 г. в Независим самоуправляващ се професионален съюз (НСПС) “Солидарност” с председател Лех Валенса и централа в Гданск.

Властите продължават да забавят изпълнението на постигнатите договорености. В отговор на това на 3 октомври “Солидарност” обявява едночасова предупредителна стачка. След известни компромиси е приет текста за статута на НСПС и на 10 ноември той е регистриран¹³.

Есента преминава под знака на безплодните разговори. Наблюдава се отдръпване от страна на управляващите от позицията на диалог с профсъюза, който намира последователи и в полското село. Зачестяват упреците към “Солидарност” в антисоциалистическа дейност, както и в стремеж към завземане на властта и дезорганизиране на икономиката.

Осъзнавайки, че това отношение до голяма степен е продиктувано от съветите на центъра Москва, дейците на “Солидарност” са много внимателни в своите изказвания и постъпки. Те декларират, че исканията им не са насочени срещу социализма и срещу позициите на страната в международните отношения. Много активисти са на мнение, че *“има граници, които не могат да бъдат прекривани”*¹⁴.

Широко дискутираният въпрос за възможната съветска интервенция в Полша днес получава по-скоро отрицателен отговор¹⁵.

Тази “опасност” обаче е използвана спекулативно от полските управляващи, за да ограничат исканията на профсъюза, а в перспектива и неговото влияние сред обществото.

По този шаблон действа и новият премиер В. Ярузелски, който заема поста през февруари 1981 г., като запазва и дотогавашната си длъжност министър на отбраната. Неговият апел за деветдесет спокойни дни, както и антикризисната му програма са посрещнати оптимистично от поляците. Много скоро се появяват първите признаци за прекратяване на стачките. Със съдействието на “Солидарност” са подписани компромисни споразумения с протестиращите селяни, както и със стачкуващите студенти¹⁶.

Управляващите обаче не отговарят със същата толерантност. С правителствен указ едностранно са приети нови постановления, ограничаващи правото на стачка; започнато е ново следствие против членовете на Комитета за защита на работниците (КОР); неочаквано са освободени от работа профсъюзни активисти в Лодз; подстрекавани от партийната власт са започналите заплахи с антисемитско съдържание, насочени срещу “опозиционните” среди¹⁷. По този начин се подклажда напрежението в отношенията между държавното ръководство и профсъюза.

Срещата от 10 март 1981 г. между В. Ярузелски и Л. Валенса не променя противоречивата правителствена политика. Тя по-скоро има за цел да се прецени състоянието на партньора-противник и да се състави план за по-нататъшните действия спрямо него.

Критиката към дейността на “Солидарност” се засилва след обявената 4-часова обща стачка, предизвикана от провокативния побой на регионални водачи на профсъюза в Бидгошч (19 март 1981 г.), обсъждащи въпроса за синдиката на частните селяни. Ескалиралото напрежение води до поредни преговори между държавниците и “Солидарност”, завършили с подписването на 30 март 1981 г. на компромисното варшавско споразумение. Правителството обещава разследване по случая, но се отнася уклончиво към исканията за структурни промени в страната¹⁸. Варшавското споразумение предизвиква напрежение в самата работническа организация поради липсата на публичност при преговорите и твърде общите постановки на договореностите. Във връзка с това сред управляващите се пораждат надежди за съзряване на вътрешен конфликт в профсъюза. Тези надежди получават остър отпор на 28 юни 1981 г. в Познан, когато при откриването на паметника а жертвите от 1956 г. Л. Валенса заявява: *”Повече не ще позволим да ни делят”*¹⁹.

От средата на 1981 г. “Солидарност” се радикализира. Това се обуславя от икономическото състояние в страната - липсват основни хранителни стоки поради необмислените повишения на заплатите предишната година. Независимо от това радикализиране на Първия конгрес на НСПС от септември - октомври с.г. за председател е преизбран демонстриращият благоразу-



През септ. 1981 г. в Гданск се провежда I общонационален конгрес на “Солидарност”

мие и готовност към компромиси Л. Валенса. Той е единствената достатъчно авторитетна личност и за работниците, и за управляващите.

На този конгрес е прието и Послание към трудещите се от Източна Европа (8 септември). В него се казва, че “Солидарност” подкрепя тези от източноевропейските работници, които са решили *“да тръгнат по трудния път на борбата за свободно профсъюзно движение”*²⁰. Този документ предизвиква широк международен отзвук. Според западните наблюдатели, по думите на Тимоти Гартън Аш, “Солидарност” *“вече е отишла твърде далеч”*²¹. На Изток окачествяват “Посланието” като намеса във вътрешните работи на страните и клевета срещу социализма²². Полските управляващи го използват, за да аргументират критиките си спрямо профсъюза. На 16 септември те излизат с декларация, в която осъждат радикализирането на “Солидарност” и я обвиняват, че е скъсала споразуменията от лятото на 1980

г. Според голям брой изследователи и политици “Посланието” не е целесъобразно в конкретния исторически момент, тъй като дава на СССР допълнителен аргумент в критиките и към профсъюза, и към прекалено толерантните спрямо него управляващи²³.

През есента на 1981 г. дистанцията между държавните ръководители и независимия синдикат се увеличава. Първоначално на пленум на ЦК на партията, а на 31 октомври на заседание на Сейма започва остра атака срещу “Солидарност”. Генерал Ярузелски говори срещу стачната лудост, за подклажданата ненавист спрямо държавата, социализма и съюзниците на Полша. Правителството информира Сейма, че е внесло законопроект за извънредни мерки за действия в интерес на сигурността на гражданите и държавата. Премиерът, министърът на отбраната, а от октомври 1981 г. и Първи секретар на ПОРП В. Ярузелски заплашва, че ако стачките не престанат, ще предприеме стъпки към прилагане на проектозакона²⁴. Изявлението е намек за онова, което предстои. Позицията на Църквата - традиционен поддръжник на синдиката, също е променена. В последните месеци се усеща тон на укор, че “Солидарност” прекалено се е политизирала.

При такива условия на 4 ноември се провежда срещата на “голямата тройка” - генерал В. Ярузелски, примасът Ю. Глемп и Л. Валенса. Въпреки коректния прием предложенията на “Солидарност” за обща позиция с властите изобщо не се обсъждат. Става ясно, че шансовете за диалог намаляват. Принуден от обстоятелствата, Л. Валенса отправя предупреждение към “радикалите” в профсъюза. Това е сигнал, че той е готов на персонални промени, за да запази възможността за продължаване преговорите с правителството. Властите обаче не са настроени да правят отстъпки и да търсят компромисни решения по спорни въпроси. Критиките към “Солидарност” продължават независимо, че с нейна помощ са прекратени стачки. Много са различните локални провокации от страна на властите или на т. нар. Неизвестни извършители. За настроенията в Полша най-важно е пълното оголване на магазините. Нарасналото напрежение сигнализира, че е дошъл моментът за изпълнението на операция “Х”, чиято подготовка започва много по-рано²⁵.

С въвеждането на военното положение на 12 срещу 13 декември 1981 г. приключва първият етап от дейността на “Солидарност”. През тези 500 дни на законно съществуване на профсъюза взаимоотношенията му с управляващия елит се развиват на приливи и отливи, като се задълбочава противопоставянето между тях. Склонността към договаряне се заменя от недоверие, което в края на периода става все по-осезаемо и съзнателно демонстрирано от партийното и държавно ръководство.

Въпреки трудната ситуация, балансираните искания на независимия профсъюз и проявият от лидерите му дипломатически такт позволяват на работническия феномен да постигне известни успехи и най-вече да се оформи като важен политически фактор в страната.

Въвеждането на военното положение в известен смисъл е едно признание, че Партията не може повече да управлява. Въпреки това то е унижение за полската нация, която се бори за своята идентичност²⁶.

След 13 декември 1981 г. започва вторият етап от дейността на “Солидарност” - отстояването на постигнатото влияние в условията на нелегалното съществуване. Именно при тази извънредна ситуация проличава, че авторитетът на движението не е граден изкуствено.

След като в ръководството на ПОРП връх вземат привържениците на силовите методи “*диалогът за Полша*” приключва и започва “*войната за Полша*”²⁷. Забранена е дейността на “Солидарност” и на сродните ѝ организации, а лидерите им са арестувани или интернирани; спряна е почти цялата преса, а радиото и телевизията са военизирани. С влезлите в сила декрети под контрола на армията са поставени по-големите промишлени предприятия, транспорта и комуникациите; забранени са стачките под заплахата от наказателни мерки, включително и смъртни присъди²⁸.

За водачите на независимия профсъюз това развитие на събитията е неочаквано. Те не допускат, че държавният апарат ще прибегне до използ-

ването на военна сила при разрешаването на обществените конфликти относно диапазона на властта, законността, плурализма в Полша и формата на работническото и териториално самоуправление²⁹. По тази причина и поради взетите от властите мерки - интерниранията, изключването на всички телефони в страната, забраната за промяна на местопребиваването, не се стига до избухване на обща стачка, предвиждана от "Солидарност" в случай на големи репресии. Много предприятия обаче започват да стачкуват. Управляващите се справят с положението без да се стига до предвидените в декретите най-тежки наказания.

"Обитателите на пукнатината", според сполучливата метафора на А. Михник³⁰, осъзнават, че за да оцелеят, трябва да продължат да се борят. Използвайки неконвенционални форми на съпротива - разпространение на т. нар. "забранени" книги, филми, вестници, провеждане на дискусии и т.н., те успяват да ограничат загубите до минимум и да запазят структурите на независимото гражданско общество макар и изтласкано в неофициалната сфера на живот.

Постепенно "Солидарност" възстановява своята организация в нелегалност. На 22 април 1982 г. се създава Временна координационна комисия "Солидарност" в състав от четирма души, сред които най-популярен е Зб. Буяк. Укрепват и местните инстанции. През май с.г. се стига до масови демонстрации, довели до нови арести, процеси и интернирания. Нарушено е привидното затишие, настъпило след 13 декември 1981 г., а честването на втората годишнина от августовските споразумения поражда нова общонационална вълна от демонстрации. Бруталните действия на полицията, включително и убийството на трима демонстранти в Люблин, още повече нажежават атмосферата. С приемането на новия закон за профсъюзите от 8 октомври 1982 г., чрез който се въвежда пълен контрол върху новото организиране на синдикати, се извършва окончателната делегализация на "Солидарност". Според интернирания Л. Валенса, отказал направеното му от властите предложение да заеме ръководни постове в държавни органи, този закон е най-голямата грешка на управляващите. *"Той ще тласне народа в задънена улица, ще отнеме на хората искрицата ентузиазъм и желание за работа, ще ги лиши от мотивация за действие, а това е равносилно на поражение"*³¹

По време на военното положение управляващият елит не провежда последователна политика за осъществяване на стопански и политически реформи. Икономическото състояние в Полша се усложнява и от международните санкции, наложени на страната от САЩ и други западни държави (без ФРГ) в областта на външната търговия и отпускането на кредити.

При тези условия се засилва влиянието на Църквата, която се превръща в заместител на ликвидиранияте легални обществено - политически структури.

Военното положение е отменено на 1 януари 1983 г. Това означава и освобождаване на всички интернирани. Още през септември 1982 г. обаче

решението за интерниране на някои от дейците, произлизащи от КОР, е заменено с временен арест до изготвянето на обвинителен акт. Към тях се присъединяват и някои от водачите на “Солидарност”. Въпросът за освобождаването на “тринайсетте” се превръща в конфликтна точка на полския политически живот. Въпреки че Л. Валенса е освободен още през ноември 1982г., той е третиран като частно лице, а репресиите спрямо други лидери на движението правят невъзможно започването по негова инициатива на опити за преговори с държавното ръководство. Заедно с Временната координационна комисия Лех Валенса става символ на по-нататъшното съществуване на профсъюза, особено след срещата му с нелегалните водачи през април 1983 г. Скоро идва и международното признание за неговата дейност, както и за справедливата кауза на “Солидарност”. На 5 октомври 1983г. на Л. Валенса е присъдена Нобелова награда за мир.

Отношенията между властите и опозиционно настроената част от обществото остават непроменени през следващите месеци. Нови демонстрации са организирани в различни градове, а опитите да бъдат склонени затворените водачи на “Солидарност” да емигрират доброволно не дават резултат. За управляващите става ясно, че е необходима промяна на политическия курс.

На 21 юли 1984 г. Сеймът приема амнистия, от която могат да се възползват почти всички политически затворници. Властта обаче нямам концепция как да използват атмосферата на разведряване. Участниците в манифестацията по повод четвъртата годишнина от Гданските споразумения са разпръснати със сила, а най-големият удар е отвличането и убийството на 19 октомври с.г. от функционери на службите за сигурност на отец Й. Попелушко, свързан със “Солидарност”.

Това не е първото престъпление, извършено от тези служби, но за пръв път властите се чувстват принудени да заведат публичен процес и да осъдят виновниците. Този техен ход не им помага да получат по-широко доверие, тъй като продължават репресиите срещу “Солидарност”, а опитите за стопанска реформа не носят успех.

Единствената инициатива на партийното и държавно ръководство е създаването на лишения от компетенции Консултативен съвет при В. Ярузелски. В него се озовават някои известни и ползващи се с авторитет личности от средите на “Солидарност”, но мнозинството от членовете запазват скептичност и недоброжелателност към евентуалните промени.³²

Решението за амнистия от юли 1986 г., довело до освобождаването на останалите политически затворници, позволява “Солидарност” да започне открита, макар и нелегална дейност. На 29 септември Лех Валенса образува Временен съвет на “Солидарност”, а след него се създават и ръководства на движението в няколко големи района. От ноември започват да се учредяват комитети в предприятията и да се представят в съда заявления за регистрация, които са отхвърлени, но докато трае обжалването, комитетите про-

дължават работата си.

Оживлението обаче е нетрайно. Завръща се чувството за безизходица. Вероятно още тогава се извършват важни промени сред двата елита - правителственият и опозиционният. Първият мисли за разширяване базата на управление и за границите на отстъпките за “Солидарност”; вторият - за степента на евентуалния компромис. Съществена роля започва да играе



Преговорите около Кръглата маса, II-IV. 1989 г.

кръгът от поканени от Валенса интелектуалци за дискутиране върху основните проблеми на Полша. Създават се неформални сондажни контакти между представители на правителството и опозицията, но дълго време няма изгледи за реални политически промени. Ситуацията се променя при новата стачна вълна през август 1988 г. Властите си дават сметка, че или трябва да я смажат брутално, или да се изправят скоро пред по-

редните протести.

Положението в Европа е такова, че не биха били адекватни погроми и репресии - в СССР се извършват политически преобразования под лозунгите за “гласност” и “перестройка”; М. Горбачов на практика се отказва от доктрината “Брежнев”. Тези външнополитически фактори, както и ниската избирателна активност на гласувалите за народни съвети през юни, оказват влияние върху взетите в края на август решения. На 26 август 1988 г. вътрешният министър Ч. Кишчак в публично изявление предлага разговори около “Кръглата маса” след стихване на стачките.

Първоначално водачите на “Солидарност” възприемат предложението като капан. Считат, че целта на правителството е да бъде разделена опозицията³³. След като получават уверение в сериозните намерения на властите, те приемат.

Разговорите около “Кръглата маса” се провеждат в периода февруари - април 1989 г. Основните резултати от тях са легализирането на “Солидарност” и насрочването на парламентарни избори през юни.

С това приключва вторият етап в отношенията между полския управляващ елит и уникалната работническа организация - времето на нейното съществуване извън закона. Той се характеризира с противоречивите действия на партийното и държавно ръководство, които напълно го лишават от доверието на обществото. С балансираното си поведение водачите на опозицията не позволяват да се стигне до крайности и успяват да докажат, че могат да бъдат равностоен политически партньор.

Съкрушителната победа, която “Солидарност” печели на първите в Източна Европа полусвободни избори³⁴ показва, че десетилетието на голямото изпитание наистина е имало смисъл. Залагайки на традиционните за поляците индивидуализъм и стремеж към национална еманципация, “Солидарност”

прави пробив в социалистическата доктрина и превръща Полша в първата източноевропейска страна, поела нелекия път на демократичното развитие.

¹ Валенса, Л., *Пътят на надеждата*, С., 1992., Михник, А., *Коленичи се само пред Бога*, С., 1993.

² Младенов, Б., *Обществено-политическата криза в Полската народна република през 1980-1981 година*, С., 1986; Във вестник "Работническо дело" са отпечатани статии, подписани с псевдонима "Ив. Петров", а във в-к "Правда" - с псевдонима "А. Петров", приемани за публично мнение съответно на българското и на съветското партийни ръководства - Вж. Баев, Й., *Военно-политическите конфликти след Втората световна война и България*, С., 1995, с.219.

³ Ash, T.G., *The Polish Revolution*. Solidarity Vintage Books, 1985; Kennedy, M.D., *Professionals, Power and Solidarity in Poland*, 1991; Ost, D., *Solidarity and the Politics of Anti-Politics*; Laba, R., *The Roots of Solidarity: A Political Sociology of Poland's Working - Class Democratization*, New York, 1991; Goodwyn, L., *Breaking the Barrier: The Rise of Solidarity in Poland*, New York, 1991; Holzer, J., *Solidarność 1980-1981. Geneza i historia*, Krag, Warszawa, 1983; Kowalski, S., *Krytyka Solidarnościowego rozumu. Studium z socjologii myślenia potocznego*, W., 1990; Tourain, A. et al. *Solidarij. Analise d'un mouvement social. Pologne 1980-1981*, P., 1982; Pelczynski, Z.A. *Solidarity and "The Rebirth of civil Society" in Poland*; Динева, Д. *Съветският съюз и събитията в Полша/1980-1981г./*, В: *Международни отношения* 1996, кн.1.

⁴ Предишните конфликти са през юни 1956 г., през март 1968 г., през декември 1970 г. и през 1976 г.

⁵ Изразът "стачка в знак на солидарност" е употребен за пръв път от директора на Гданската корабостроителница Кл. Гнех при преговорите със стачкуващите работници - Вж: Валенса, Л. Цит. съч., с. 130.

⁶ Пак там, с.134.

⁷ Пак там, с.149-150.

⁸ Пак там, с.152-165

⁹ Тимовски, М., Я.Кеневич, Й.Холцер, *История на Полша*, Велико Търново, 1998, с.492.

¹⁰ Относно позицията на СССР за събитията в Полша през 1980-1981г. виж: Динева, Д. Цит. съч.

¹¹ Цит. по Валенса, Л., Цит. съч., с.178-179.

¹² В един от най-важните райони - Ястшембе, в който е съсредоточен добивът на въглища, е внедрена агентурна група, която успява да завладее управлението. Тези планове по-късно се провалят - Вж: Тимовски, М. и др. Цит. съч., с. 494.

¹³ Валенса, Л., Цит. съч., с. 189 - По своя инициатива Варшавският съд променя устава на "Солидарност", допълвайки формулировката за ръководната роля на партията.

¹⁴ Динева, Д. *Съветският съюз и ...* Цит. съч., с.70.

¹⁵ Това становище става ясно при запознаването с документите на т. нар. "Комисия на Суслов", създадена на 25 август 1980г. по повод събитията в Полша. Тези документи са публикувани в сп. "Новая и новейшая история", кн.1, 1994, с.84-105.

¹⁶ Валенса, Л. Цит. съч., с.203-204.

¹⁷ Пак там, с.204.

¹⁸ Тимовски, М. и др. Цит. съч., с.494-495.

¹⁹ Пак там, с.495.

²⁰ Динева, Д., *Посланието на "Солидарност" към трудещите се от Източна Европа - реакции и оценки*, В: Международни отношения, кн. 6, 1996, с.98.

²¹ Пак там, с.98.

²² Пак там, с.102.

²³ Пак там, с.107.

²⁴ Валенса, Л., Цит. съч., с. 217.

²⁵ Подготовката за поставяне на ключови звена в системата под контрола на армията започва много по-рано от 12 декември 1981г. - през февруари военният министър генерал В. Ярузелски става премиер, а на 18 октомври е избран за първи секретар на ПОРП; организират се армейски оперативни групи, които трябва да изпълняват помощни и контролни функции в цялата страна - Вж: Динева, Д. Съветският съюз и..., с.73; Тимовски, М. и др. Цит. съч., с.496-497.

²⁶ Вандич, П. *Цената на свободата. Историята на Източна Централна Европа от Средновековието до днес*, С., 1999, с.318.

²⁷ Валенса, Л. Цит. съч., с. 223.

²⁸ Тимовски, М. и др. Цит. съч., с. 497.

²⁹ Михник, А. *Коленичи се само пред Бога*, С., 1993, с.43.

³⁰ Пак там, с.101.

³¹ Валенса, Л. Цит. съч., с.244.

³² Тимовски, М. и др. Цит. съч., с.503.

³³ Основание за подобно схващане лидерите на "Солидарност" имат и поради факта, че през есента на 1988г. полските управляващи решават да закрият гданската корабостроителница "Ленин" като губещо предприятие. Според тогавашния британски министър-председател М. Тачър това е мотивирано по-скоро политически, а не икономически, тъй като корабостроителницата не е най-губещото предприятие - Вж: Тачър, М. *Годините на Даунинг стрийт*, част II, Издателство "Слънце", 1995, с. 441, 445.

³⁴ Изборте в Полша от юни 1989г. са полусвободни, тъй като според договореностите от "Кръглата маса" 65% от депутатските места в долната камара са запазени за комунистите.

LES RELATIONS ENTRE L'ÉLITE GOUVERNEMENTALE EN POLOGNE ET LE SYNDIKAT "SOLIDARITÉ" (1980-1989)

Diana Veleva

La création du syndikat indépendant autonome "Solidarité" et leur activité pendant les 80 années du XX siècle sont un phénomène de l'Europe de l'Est. Ça conduit jusqu'à la tombée du socialisme d'Etat de la Pologne.

En relations entre les gouvernants polonais et le syndicat on peut voir deux

étapes. La première s'étend de l'œclat des grèves et la création de la "Solidarité" à l'introduction de la situation militaire (août 1980-13 décembre 1981) et la deuxième étape - les années de l'existence illégale du syndicat (le 13 décembre 1981-avril 1989).

Pendant la première étape se constitue et raffermi l'organisation ouvrière originale. En ce temps-là on met les principes essentiels dans les relations entre l'élite gouvernementale et "Solidarité".

Le 31 août 1980 le Premier-adjoint M.Yaguelski et le président du comité de grève L.Walesa souscrivent à un accord qui contenit 21 demandes des travailleurs. D'après cet accord les autorités consentent d'organiser des syndicats indépendants. L'ère de "Solidarité" du 16-mois commence.

Pendant cette étape les relations entre l'élite gouvernementale et le syndicat indépendant sont inconséquants. En fin de cette période on observe un accroissement de la défiance que l'administration d'Etat manifeste. Les demandes modérées des militants des syndicats leur permettent de réaliser des certaines réussites. "Solidarité" s'affermi comme un facteur politique important dans le pays.

La deuxième étape de l'activité de "Solidarité" commence après le 13 décembre 1981, quand les autorités introduisent l'état militaire. Pendant cette étape l'organisation ouvrière défend son prestige et ces succès dans des conditions de l'existence illégale. Les actions contradictoires de l'élite communiste la privent de la confiance de la société et l'obligent de reconnaître "Solidarité" comme partenaire politique en droits (avril 1989 après des conversations autour de "la table - ronde").

Pendant les premières élections semilibres en Europe de l'Est "Solidarité" légalisée gagne une victoire écrasante et transforme la Pologne comme le premier pays du "bloc socialiste" qui prend la route difficile de la démocratie.